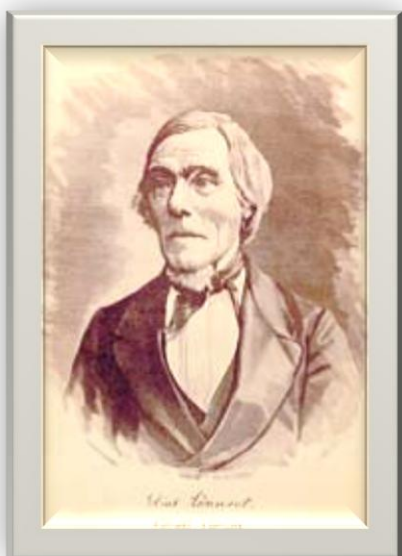

Elias Lönnrots släktingar

*Elias Lönnrot.
Fotografi efter
en xylografi
som gjordes
inför Lönnrots
80-årsdag
1882.*

För den som önskar upplysningar om Elias Lönnrots släkt och släktingar har egentligen endast A. Anttilas välkända biografi *Elias Lönnrot, elämä ja toiminta* (2 delar 1931–35) stått till buds. Där meddelas både en antavla och ett antal uppgifter rörande de tre skraddargenerationer Lönnrot som för denna biograf varit det naturliga och centrala. Dessa uppgifter – och även antavlan – är dessvärre både föråldrade och delvis inte bara missvisande utan direkt felaktiga.

Därför är det med viss besvikelse man tar del av den genealogiska inledningen till skildringen av Lönnrots liv och gärning i den nyutkomna sockenhistoriken över Sammatti. Där upprepas nämligen Anttilas uppgifter helt okritiskt. Det kan vara på sin plats att i korthet ge en framställning av Lönnrots släkt och också beröra farmodern Anna Lena Tolpos släkt, för denna kyrkbyggarfamilj hade många relationer till familjerna Lönnroth.

Dragonen Erik Losten var Elias Lönnrots farfars far och är stamfar för släkterna Lönnroth och Sylvander. Han blev gift med Margareta Gabrielsdotter, en utomäktenskaplig dotter till rusthållaren Gabriel Enroth på Lohilampi rusthåll, en central gestalt i kapellförsamlingen. För övrigt var Gabriel Enroths farmor Brita Stålhane från Irjala i Vichtis. Margareta var tydligen kär för fadern och det är uppenbarligen genom henne som Lönnrot i sin resejournal "Vandraren" nämner ett bondhemman i Vichtis, förmodligen Korppila, som bebott av släktingar. Han avsåg att där uppsöka nattkvarter men det av honom åberopade släktskapsbandet godtogs inte.

Erik Losten (1717–1760) och Margareta Gabrielsdotter (1716–1790) hade många barn. Av dem blev fyra fullvuxna, sönerna Matts, Gabriel och Johan samt dottern Kristina. Sonen Matts (1740–1821) tog namnet Lönnroth. De yngre bröderna kallade sig däremot Sylvander. Gabriel kallas någon enstaka gång glasmästare, men etablerade sig genom gifte som rusthållare på halva Kottari rusthåll i Kiikala by i Sammatti. Han blev stamfar för en livaktig släktgren, som delvis förfinskat sitt namn till Silvanto. Även brodern Johan Sylvander bodde först på Kottari för att i början av 1780-talet flytta bort. Elias Lönnrot berättar sig senare under sina vandringar ha träffat honom i Karelen, där han var smed vid ett bruk. Dottern Kristina flyttade till Joenpelto i Karstu, en by som räknats till både Lojo och Karislojo. Erik Lostens barn stod alltså rätt högt på bondesamhällets rangskala, sönerna var hantverkare och en rusthållare, och deras kusiner Enqvist och Bergman var alla i rusthållarklass.

Matts Lönnroth var sockenskräddare, vilket innebar att han var läs- och skrivkunnig. Hans hustru Anna Helena Tolpo (1747–1831) var av en gammal Åbofamilj och syster till sockensnickaren i Vichtis, Mårten Tolpo, som gjorde sig vida känd som kyrkobyggmästare och som byggde och reparerade såväl trä- som stenkyrkor och som sedan tog två av systemsönerna Lönnroth till lärlingar i byggmästarhantverket. Två äldre söner blev skräddare som fadern, Fredrik Johan – Elias Lönnrots far – och Gustav Henrik (1773–1849). De yngre bröderna Erik (1780–1844) och Elias (1786–1844) blev bägge murmästare, den förre i Lokalaks och den senare i Nurmijärvi. Den senare hade sonen Erik Johan Lönnroth, Elias Lönnrots kusin, vilken var murmästare i Tusby och far till flera söner.

Matts Lönnroths äldre dotter Anna Kristina (1768–1849) gifte sig med en avlägsen anförvant, löjtnant Johan Erik Stålhane (1750–1817). Han tillhörde en av Finlands mest barnrika familjer, för hans far fick i två äktenskap inalles 28 barn. Hans ekonomiska ställning var inte lysande, och hans släktgren blev i likhet med några bröders inte immatrikulerad på Finlands riddarhus. Paret hade två barn, vilka alltså icke desto mindre var adliga kusiner till Elias Lönnrot.

Matts Lönnroths yngre dotter Helena (1783–?) gifte sig med en dragon Mikael Hög på Kovala gård i Nummis, där hennes kusin, fänrik Karl Henrik Tolpo blev husbonde. Dragonfamiljen flyttade dock bort och dess senare öden är inte kända för mig.

Nu kommer vi till Fredrik Johan Lönnroth (1765–1851), Elias far och skräddare, bosatt på Haarjärvi torp, som sedan fått namnet Paikkari. Torpstugans rätt stora fönster med åtta rutor vittnar om ett visst välstånd, som kanske var flyktigt, för familjen sägs ha levat i armod – för all del en standardfras när det gäller stormän. Han var gift med Ulrika Wahlberg (1773– 1859) från Kiikala Junni, ett av de förnämsta rusthållen i dessa trakter. I hennes fall var det dock grannlåt att hon titulerades rusthållardotter, för rusthållet hade redan gått ur familjen när hon gifte sig. Sex barn i familjen uppnådde vuxen ålder. Sonen Henrik Johan (1793–1838) blev skräddare som fadern och hans son Frans Fredrik (1830–1907) uppfostrades efter faderns död av Elias Lönnrot, blev kaplan i Ristijärvi och från honom utgår en släktgren som numera förfinskat sitt namn till Lounela.

Den nästäldsta sonen Adolf Fredrik (1796–1853) var torpare i Nurmijärvi och senare i Vichtis. Han är stamfar för en mycket stor släktgren Lönnroth, som fortlever i huvudstadstrakten. Därpå följande bror Gustav Edvard (1799–1836) var skräddare men dog utan att bilda familj. Nu kommer Elias (1802–1884), kansliråd, professor och släktens stora stjärna. Han var gift med Maria Piponius (1823– 1868) och de fick fem barn, sonen Elias (1850) samt döttrarna Maria (1852), Ida (1855), Elina (1858) och Thekla (1860). Elias Lönnrot kom dock att överlevas endast av den ogifta dottern Ida (1855–1915), vars stillsamma liv vackert beskrivits av Torsten Steinby i artikeln ”Ida Lönnrot i Siena” (Historiska och litteraturhistoriska studier 35, 1960). Elias hade även en yngre bror Gabriel Mårten (1805–1876), vars förnamn är hämtade från slakten Tolpo där Mårten var karaktärsnamn i generationer; faderns kusin Gabriel Mårten Tolpo var guldsmed i S:t Petersburg. Gabriel Mårten Lönnroth skötte en tid Elias gård i Kajanatrakten, var även verksam på ett järnbruk där, hamnade sedan som koppare och vaccinatör till Libelits, där hans småkusin kyrkobyggmästaren Theodor Johan Tolpo var bosatt, kom att alkoholiserats och dog ogift. Yngsta syskon till Elias Lönnrot var systemern Johanna (1810– 1869). Hon var gift med en mjölnare i Ingå, Gustav Adolf Eklund, men sedan denne dött 1841 hamnade hon på det sluttande planet och Elias måste några gånger rädda henne undan ett liv på gatan.

Namnet Tolpo har dykt upp många gånger. Elias farmors bror var kyrkobyggmästaren Mårten Tolpo, vars son, Elias fars kusin, Axel Magnus Tolpo är bekant för uppförandet av Kerimäki träkyrka, störst i världen, ett arbete som sonen Theodor Johan Tolpo slutförde då fadern dog under arbetet. Detta konkreta jättebygge kan uppfattas som en anspråkslös pendang till Elias storverk. Om man så vill kan man även i Elias anletsdrag se en påminnelse om släktskapen med familjen Tolpo, för de stora klara ögonen kan på bevarade fotografier påvisas vara ett ärftligt drag inom kyrkobyggarfamiljen.

Jarl Pousar (inför 200-årsjubiléet 2002 av Elias Lönnrots födelse)